

Институт “Отворено общество”
Мрежова женска програма

Насилието над жени: интересуват ли се правителствата?

Преглед на ситуацията в Албания, Босна и Херцеговина, Хърватия, Косово, Македония,
Сърбия и Черна Гора¹

ФАКТИЧЕСКА СПРАВКА
2006

(...) Държавите носят отговорност и е в техен интерес, както и приоритет на националните им политики, да гарантират правото на жените да не са обект на насилие от какъвто и да е вид и от който и да е човек. За целта държавите не могат да се позовават на обичая, религията или традицията, използвайки ги като средство да избягат от тази си отговорност.
(*Съвет на Европа: Препоръка Rec(2005)5 на Комитета на министрите към страните членки за защита на жените от насилие*)

Интересуват ли се правителствата за насилието над жени? Национални политики, планове за действие и бюджет

Насилието над жени не е приоритет в политическия дневен ред на страните от Югоизточна Европа, които не покриват международните си ангажименти по защита на жените от насилие.

- Не са създадени държавни институции или органи за изпълнение, постоянен контрол и оценка на мерките за борба с насилието над жени.
- Не съществуват специфични политики или планове за действие за борба с насилието над жени във всичките му форми.

Но: Хърватия има Национална стратегия за защита срещу насилието в семейството 2005-2007, която предвижда 27 краткосрочни и дългосрочни мерки за изпълнение. В

¹ Този информационен бюлетин е подготвен като част от Мониторинга на насилието над жени, проведен от Мрежовата женска програма на Институт “Отворено общество” въз основа на Препоръката на Съвета на Европа Rec(2005)5 от Комитета на министрите към страните членки за защита на жените от насилие. Информацията е предоставена от следните експерти: Проф. Елдира Хаксумери и Аурела Бозо (Албания), Д-р Нада Лер Софронич (Босна и Херцеговина), Сандра Бенчич, Саня Сарнавка и Адриана Бего (Хърватия), Люлиета Демоли (Косово), Стоян Мишев, Мария Гелевска и Габриела Минова (Македония), Ваня Микулич (Черна Гора), Биляна Бранкович (Сърбия). За повече информация по проекта виж: <http://www.soros.org/initiatives/women>

Националните планове за действие по равнопоставеност на половете на Хърватия и Македония са формулирани специални указания по отношение на явлението “насилие над жени” или “домашно насилие”. В Националната политика за насърчаване на равнопоставеността в Хърватия са залегнали 6 цели за борба с домашното насилие. В Македония една от целите, посочени в Националния план за действие по равнопоставеност на половете, е “дефиниране на проблема и работа за премахване на насилието над жени в частния и обществения живот”, но не са посочени конкретни крайни срокове, отговорни действащи лица и бюджет за прилагането на целта. В Черна Гора една от 7-те области на проекта за Национален план за действие за постигане на равнопоставеност на половете се отнася специално за насилието над жени. В Албания Център “Джендър сдружение за развитие” в сътрудничество с Министерството на труда, социалните работи и равните възможности и с подкрепата на УНИЦЕФ реализира проект за изработване на Национална стратегия срещу насилието в семейството. В рамките на този проект група експерти ще изработи проект за стратегия за 6 месечен период, считано от май 2006 г.

- Не са предвидени специални средства в държавния бюджет за борба с насилието над жени. Въпреки че неправителствените организации извършват огромна работа в областта, не се отпуска бюджет, който да подкрепи техните действия и функциониране.

Осигурява ли се на жертвите на насилие правна защита?

През последните години правната система започна да взима под внимание домашното насилие и трафика на хора. Въпреки това постановленията на различни съдебни производства не предвиждат специални условия и мерки за изслушване и работа с жертви и свидетели на насилие.

- В региона има само един закон, който съдържа ясна дефиниция и наказание за насилието, основано на пол – Законът за равнопоставеност на половете в Босна и Херцеговина.
- Съществуват специални закони срещу домашното насилие в Босна и Херцеговина, Хърватия и Косово, а Албания и Черна Гора са в процес на изготвяне на такива закони. Македония и Сърбия регулират домашното насилие в Наказателните си кодекси и го третираат като специално престъпление.
- Изпълнителните органи (като полиция, съд и служби за здравеопазване) нямат детайлни правилници за действие, закони и указания, които да осигуряват единна процедура и съвместните действия им при случаи на насилие над жени.

Но: Определени стъпки, гарантиращи единна процедура на полицията при реагиране на случаи на домашно насилие, са предприети в по-голямата част от страните. Добър пример е Хърватия, където общи правила за действие в случаи на домашно насилие са предвидени за полицията, правосъдната система, здравните работници, образователните институции, както и центровете за социални грижи. В Черна Гора компетентните органи в областта на домашното насилие и трафика на хора подписаха Меморандум за развитие на междупрофесионално сътрудничество. В Македония НПО предприеха сериозни стъпки по създаването на единна система за наказателно и

гражданско право, както и по изготвяне на протоколи и вътрешни процедури за отговорните институции, ангажирани в борбата с домашното насилие.

- Липсват законови изисквания за предоставяне на информация на жертвите на насилие за техните права и за службите, които са на тяхно разположение.

Но: В Косово Законът срещу домашното насилие изисква от всички органи на изпълнителната власт да предоставят на жертвите информация за правата и задълженията им, както и за службите, които могат да им бъдат от помощ. В Хърватия има общо правно изискване за информиране на жертвите относно правата и задълженията им, но не и предоставяне на информация за службите, които са на разположение.

Подпомагат ли държавите жените жертви на насилие?

В болшинството от случаите пострадалите от насилие жени се подпомагат предимно от НПО без финансова подкрепа от държавата. Подобни служби обикновено страдат от финансова несигурност, разчитайки предимно на чуждестранни и международни донори.

- Липсват финансирани от държавата подслони, които да са на разположение на пострадалите от насилие от цялата страна. По-голямата част от подслоните се поддържат от НПО и се финансират от международни и чуждестранни донори. Броят на подслоните варира от 3 до 10 за страна. Броят на местата за настаняване на пострадалите от насилие в подслоните варира от 50 до 200 за отделните страни от региона, което е много под международните препоръки.²

Но: Правителството в Македония създаде и финансира 5 подслона, а албанското правителство – един. В Хърватия Министерството на здравеопазването и социалните работи определи средства за финансиране на един подслон като осигурява 356 евро на месец за всяка жена в подслона. В Черна Гора съществува подслон за трафикирани жени, който се поддържа от три страни – основан е от НПО “Черногорско женско лоби” през 2004 г., а финансово се подкрепя от правителството и Международната организация по миграцията.

- В региона не съществува създадена и финансирана от държавата система за безплатна правна помощ за жертви на насилие, с изключение на Косово, където Секцията за закрила и подпомагане на жертвите към Върховния съд предлага безплатна правна помощ, включително и възможност жертвите да бъдат безплатно представявани от адвокат в съда.
- В по-голямата част от региона не съществуват програми, насочени към извършителите на насилие над жени.

Но: В Хърватия Законът за защита срещу домашното насилие създаде законови предпоставки за насочване на извършителите към психолог за консултации. На тази основа през 2003 г. Обществото за психологическа помощ стартира пилотен проект в

² Група специалисти за борба с насилието над жени, назначена от Съвета на Европа, препоръча през 1998 г., че трябва да съществува поне по 1 подслон за население от 7 500 души.

сътрудничество с държавната служба на адвокатите. В Сърбия Центърът за социална работа организира програми за насилници, но не на постоянен, а на проектен принцип. В Босна и Херцеговина Законът за защита срещу домашното насилие създаде законово изискване насилниците да бъдат изпращани за психо-социални консултации, но все още тази разпоредба не се прилага на практика.

Съществуват ли обучения и образование за насилието над жени и равнопоставеността на половете?

Стереотипните полово определени роли и насилието над жени са важни теми, които обаче не са залегнали като част от основния учебен план в региона. Насилието над жени не е част и от основния учебен план, нито от последващите обучителни програми за професионалистите, работещи в изпълнителната власт.

- В рамките на началното и средно образование няма предмети или часове, насочени конкретно към стереотипите по отношение на пола, равнопоставеността на половете и насилието над жени.

Но: В Босна и Херцеговина Законът за равнопоставеност на половете постановява, че учебното съдържание, насърчаващо равнопоставеността между половете, трябва да бъде неразделна част от учебните планове на всички образователни равнища. Правителствените органи са разработили стратегии за въвеждане на проблематиката на пола в процеса на обучение на всички образователни равнища, но до момента в рамките на началното и средно образование все още няма реализирани на практика предмети или занятия, посветени на темата. В Хърватия Националната стратегия за защита срещу домашното насилие цели да елиминира стереотипите, свързани с насилието в семейството, като акцентира върху началното, средното и висшето образование. В Косово Министерството на образованието в сътрудничество с УНИЦЕФ инициираха проект, целящ да въведе нов учебен предмет в програмите за начално образование, наречен "Житейски умения", който обръща специално внимание на проблемите на пола и насилието над жени.

- Няма специални занятия или лекции по проблемите на насилието над жени, включително и на домашното насилие, предназначени за бъдещите професионалисти от изпълнителната власт.

Но: В Албания модули за насилие над жени са включени в учебния план на Училището за магистрати, както и в програмите за обществено здраве, социална дейност, журналистика и психология. Има опити този модул да се въведе и в магистърските програми за бъдещи адвокати и лекари. В Косово студентите в Полицейската академия преминават задължително обучение по проблемите на домашното насилие, а в Черна Гора това се очаква да се случи скоро.

- В по-голямата част от региона липсват задължителни обучения за насилие над жени за представителите на изпълнителната власт.

Но: В Черна Гора полицейските служители са задължени да посещават тренинг за реагиране в случаи на домашно насилие, воден от обучители от организацията "SOS линия - Подгорица". Подобна инициатива е имало и в Сърбия, но само в рамките на

определен проект. В Сараево, Босна и Херцеговина, полицейските служители, занимаващи се със случаи на насилие над жени и домашно насилие, преминават обучение, водено от експерти от правителствения и неправителствения сектор.

Интересуват ли се медиите от проблема “насилие над жени”?

Потенциалът на медиите за насърчаване на нестереотипизирани образи на жените и мъжете не се използва ефективно. Въпреки че медиите традиционно обръщат внимание на 16-дневната кампания на активизъм срещу насилието над жени, липсва постоянен интерес и целогодишно информиране на обществеността за проблемите на насилието над жени.

- Липсват специални разпоредби в медийните закони, които да регламентират как да се третира проблемите на равнопоставеността между половете и насилието над жени.

Но: В Косово Законът за равнопоставеност на половете забранява излъчването, публикуването и разпространението на материали и информация в печатните и електронните издания, които насърчават половата дискриминация. Забранено е и даването на трибуна на личности, които се изказват по обиден или агресивен начин по отношение на определен пол или сексуална ориентация. В Босна и Херцеговина Законът за равнопоставеност между половете постановява, че медиите са задължени да работят за повишаване на съзнанието за равнопоставеността на жените и мъжете. В Хърватия Националната стратегия за защита срещу насилието в семейството цели елиминирането на стереотипите по отношение на домашното насилие като посочва медиите като един от ключовите елементи за преодоляване на стереотипите.

- Не съществуват специални разпоредби или указания за медиите, които да вземат под внимание спецификата на работата по темата за насилието над жени. Съществуващите закони включват единствено по-обща положения за забрана на дискриминацията и само понякога – на порнографията или на насилието по принцип, както и на правата на жертвите по принцип.
- Специални разпоредби, касаещи третирането на теми като насилие над жени и сексизъм, липсват и при работата на държавните организации, контролиращи работата на медиите.
- В училищата и университетите за подготовка на бъдещи журналисти също липсват програми, които да образуват бъдещите професионалисти как да работят с теми като насилието над жени. Единственото изключение е Албания, където в Университета в Тирана в специалност журналистика в рамките на един семестър се провежда курс по проблемите на пола, включително и насилието над жени.

Съществуват ли статистически данни, факти и изследвания на проблема?

Не съществува цялостна статистика и общи индикатори за оценяване на нивото на разпространение на насилието над жени. Систематично събиране на разбити по пол данни и водене на документация за случаи на насилие над жени също липсват. Въпреки това, в някои държави (Албания, Хърватия, Косово, Черна Гора) полицията предприема стъпки да документира случаите и да поддържа унифицирана система за събиране на данни.

- В първото национално проучване на домашното насилие в Албания през 1995 г. 68% от интервюираните жени признават, че са били насилвани нееднократно от съпруга си или от друг мъж в семейството.
- Според анкета, адресирана до 540 респондента в Босна и Херцеговина през 1999, 23% от анкетираните жени заявяват, че техният партньор ги бие, като 60% от тях никога не са потърсили съдействие от институции.³
- Според изследване на домашното насилие в Хърватия 83 % от жените, пострадали от насилие, които са били интервюирани, никога не са потърсили помощ от полицията; 90% от тях не са се обръщали към центрове за социална и психологическа подкрепа, а 92% не са завели дело срещу насилника.⁴
- През 2005 г. в Косово 1054 жени, преживели насилие, са докладвали за това на полицията.⁵
- Единственото изследване върху домашното насилие в Македония, извършено през 2000 г. от Асоциацията за еманципация, солидарност и равноправие на жените в Република Македония (ECE), показва, че 61.5% от интервюираните са били жертви на психологическо насилие, а 23.9 % - на физическо.
- В Черна Гора според данните, получени от обадилите се жени на SOS линията за жени и деца, пострадали от насилие, всяка четвърта жена заявява, че съпругът ѝ я бие, а всяка пета е била изгонвана от къщата си поне веднъж.⁶
- Министерството на вътрешните работи в Сърбия е регистрирало 2 591 докладвани случая на насилие над жени в автономната област Войводина от януари 2002 до април 2004.⁷

Основни препоръки към правителствата:

- Да се изготвят национални стратегии или планове за действие по превенция и отговор на насилието над жени с конкретни задачи, крайни срокове и отговорни институции и определен бюджет.
- Да се създадат правителствени институции и органи, които да отговарят за изпълнението, редовния контрол и оценка на мерките в борбата с насилието над жени.

³ Национален доклад на НПО за човешките права на жените в Босна и Херцеговина, 1999, стр. 34-35.

⁴ Д. Отрошак и А. Стулхофер. Interpretacija rezultata istrazivanja nasilja nad zenama u Hrvatskoj/Интерпретация на резултатите от изследване на насилието над жени в Хърватия (Drzavni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladih), Загреб, 2003.

⁵ Интервю на Лулиета Демоли със Сегрегеант Тахире Хокхоли, чиновник в Директората за сериозни престъпления, Секция "Домашно насилие", 10 януари 2006

⁶ Елена Радулович. *Домашно насилие*, SOS линия – Подгорица, 2003.

⁷ Секретариат по труда, заетостта и равнопоставеността на половете във Войводина, 2004.

- Да се отдели специална сума от държавния бюджет, определена за борба с насилието над жени, включително и да се отпускат адекватни средства за финансова подкрепа на НПО, работещи в областта.
- Да се насърчи сътрудничеството между полицията, здравните и социални служби, съдебната система и НПО и да се създадат механизми на основата на интердисциплинарния подход с цел осигуряване на координирано, всестранно и чувствително към проблемите на половете подпомагане на жените жертви на насилие.
- Да се включат специални предмети и да се предвидят часове в учебните планове за начално и средно образование за стереотипите, ролите и насилието, основани на пола.
- Да се въведат задължителни и постоянно провеждани обучения за бъдещи и настоящи професионалисти в изпълнителната власт, които да ги обучат на работа с пострадали от насилие.
- Да се допълнят и изменят съществуващите закони за медиите, за да включат специални разпоредби за насилието над жени и създаването на адекватен образ на жените; да се насърчи изготвянето на правила за поведение за професионалистите, работещи в медиите, които да вземат под внимание насилието над жени; да бъдат насърчени организациите, имащи за задача контрола на медиите, да включат към отговорностите си контрол и на начина, по който се представят сексизмът и насилието над жени в отделните медии.
- Да се изготви цялостна статистика и единни индикатори за отчитане на нивото на насилие над жени; да започне систематично събиране на данни и документиране на случаи на насилие над жени на съответните нива на изпълнителната власт.